

Beste Hans

Tegen het einde van je voordracht laat je Heidegger aan het woord (!), breng je hem 'ter sprake'(!). Nadat je Oudemans hebt geciteerd ('Taal is geen biologie, maar biologie is taal') zeg je: Of, zoals Heidegger dit al eerder formuleerde:

Dat je Heidegger iets laat formuleren sluit aan bij de 'wijze' van 'spreken' die (op beslissende uitzonderingen na) je hele voordracht draagt. *Dein Vortrag spricht in Aussagesätzen*. Het zijn oordelen, proposities. Hun grammaticale structuur: S is P. Een andere manier van spreken heb je niet, is ook uitgesloten. Uitgesloten door wie of door wat? Het eerste antwoord (maar niet het enige) is: uitgesloten door het zelfde: alleen datgene is aanspreekbaar wat 'zelf' het karakter van een spreken over ..., van een oordelen heeft.

Het is één groot tableau waarop zich alle dingen, vanaf Aristoteles tot en met de 'memen' gelijkmatig, voor een ieder bespreekbaar, presenteren. (Het gelijkmatige, 'indifferentie' betreft het tableau zelf; het blijft quasi op de achtergrond, is vanzelfsprekend, hoeft zelf niet besproken te worden).

Het is voor ons vrijwel niet meer te voltrekken met welke moeite het de Grieken gelukt is het denken als 'oordelen', als wijze van spreken te zien. Aristoteles (die ik nu uit het tableau weghaal) zag: denken is: iets zeggen (legein ti), iets over iets zeggen (legein ti kata tinou), iets over iets heen (kata) zeggen.

Waarom dit langdradige verhaal over dingen die je zelf allang weet? Omdat je het zelf bent die zichzelf op een indringende wijze de vraag stelt: Is er een ander 'zien' mogelijk, een 'zien' waarbij de dingen in een ander licht verschijnen?

De wijze waarop je deze vraag opneemt, d.w.z. de mogelijkheid van een antwoord zoekt, is minder bevredigend, sterker nog is onthutsend. Je schrijft: Een nieuw mem (*meme*) moet iemand zijn ingevallen of ingegeven. 'Memen', hun bespreekbaarheid, hun 'evolutie' zijn al achter je rug om werkzaam wanneer je naar de mogelijkheid van een nieuwe wijze van 'zien' vraagt. Zo nieuw is dat wat je zoekt dus niet!

Maar ook dat weet je natuurlijk al. Niet voor niets plaats je je voordracht, plaats je de titel van je voordracht onder de bescherming van een woord van Goethe: Du glaubst zu schieben und du wirst geschoben.

Ontsnappingswegen: een goed woord, een gevaarlijk woord ook; het kan op degene die het gebruikt, kan ook op zijn ondernemingen terugslaan. Wij allen (ik zeg uitdrukkelijk niet meer: Jij) zijn gebonden aan een denkwijze, die meer is dan een methodo-logie alleen, die een 'spraak' is, een logos; wij zoeken een uitweg en vinden, waar we ook zoeken, het zelfde, een spreken over, een oordelen.

Om een 'Bei-spiel' te noemen, een woord van Nietzsche: Der Christ will von sich loskommen. *Plato und Aristoteles wollen von sich loskommen*. Niet van hun denken en dat wat het denkt. Dat hun denken een *legein* is, een *Sagen*, een *Sage*, is en blijft voor hen het verontrustende. Plato spreekt met de grootste eerbied van Parmenides. Voor het archaische, het 'monumentale' van diens denken blijft Plato radeloos staan. Wat door een laag van oordelen toegedekt en verward was, *der Spruchkarakter des parmenideischen logos*, is door Heidegger 'opgegraven'.

chre to legein te noein t'eon emmenai. Nötig: Sagen so Denken auch: Seindes: sein.

Dit is geen zin, geen *Aussage*, laat staan een oordeel. De wijze van spreken (legein) is een parataktische; de woorden staan *hart gefügt*, naast elkaar, zonder enige zichtbare overgang. 'nötig ist...': voor wie? Voor de door Parmenides zelf *er-dichtete Gestalt des Denkers*. (zie mijn Parmenidesstuk, p.1ff). Aan het einde van een lange geschiedenis verschijnt voor het eerst weer, *in dem abgründlichsten Gedanken*, de denker van deze gedachte - in de door Nietzsche *er-dichteten Gestalt des Zarathustra als Lehrer der ewigen Wiederkehr*.

Keren we ons van hieruit abrupt om en bekijken de 'status' van de uitspraken van de natuurwetenschap, de 'mathematische formalismen', dan lijkt het alsof er een soort duivelsuitdrijving heeft plaatsgevonden. Wij zijn getuigen van een proces dat ons nauwelijks nog opvalt en onbegrijpelijk is: de onverschilligheid van de onderzoeker jegens zijn object, de 'natuur' (die dan ook niet meer als ob-ject, als Gegenstand 'ervaren' wordt) en omgekeerd, die onverschilligheid van de natuur jegens de mens. De onderzoeker (beter: het collectief van onderzoekers) blijft anoniem, is uitwisselbaar. De onderzoeker als *unbeteiligter Zuschauer*; met koude ogen kijkt hij naar het 'construct' natuur, inclusief zichzelf als 'evolutionair' construct. (Iets dergelijks zie je van jezelf, of moet ik zeggen: zie je aan jezelf. In voorzichtige bewoordingen zeg je: Ik ben mij van mijzelf bewust geworden. Ik besef.....; voorts besef ik... (p.19)).

Een grotere afstand dan die tussen mens en woord en natuur is niet denkbaar.

Je schrijft: Ontsnappingswegen zoals die van Plato en Aristoteles zijn niet meer nodig. De kloof tussen mens en de ons vijandige natuur hebben we grotendeels gedicht. De kloof tussen mens en God lijkt simpelweg oversprongen. Ook de kloof tussen subject en object lijkt gedicht door de evolutionaire kennistheorie. (Je begrijpt dat ik deze uitspraken nogal sceptisch las).

Maar ook voor jou zijn dit niet de laatste woorden. (Het lijkt maar zo, zeg je). In tegendeel, ze maken de weg vrij voor een heel andere *Ausblick*.

Op deze pagina schrijf je: Maar wie zou willen en durven beweren dat deze mens geen ontsnappingswegen meer nodig heeft? De mens kan niet zonder. Un-sterbliche: Gott und Götter (zou ik met Jünger zeggen).

Het is niet toevallig dat nu een andere 'wijze van spreken' opkomt, *ein anderes Sagen* opkomt, dat de 'spraak' zelf ter sprake komt. Aan het woord komen Jünger en Heidegger. Heeft Oudemans het veld geruimd? (Een zeer dubbelzinnige vraag!).

'Sein und Zeit' is een boek dat gelezen kan worden zonder dat er in dit boek iets over iets gezegd is. Alles wat in dit boek ter sprake komt is *Rückschlag – Rückschlag alles Philosophierens in die Ek-sistenz*. In diesem Rückschlag gilt es, 'Brandfackel' in die wissenschaftliche Arbeit zu werfen'.

Je verwijst terecht (op de 'rechte', juiste plaats naar een woord van Heidegger dat je al een keer eerder ter sprake gebracht hebt (toen misschien niet op de juiste plaats)): Im Wort, in der Sprache werden und sind erst die Dinge, scheinen und er-scheinen sie.

Deze zin geeft niet een regel aan, algemeen geldig: geen ding zonder woord, zoals: geen ding zonder oorzaak. Deze zin – een *Satz* – geeft niets aan. Plotseling, onverwachts is er een *Satz* (een *Satz*, een sprong, een *Über-Setzung*), plotseling onverwacht zijn wij in het geding, zijn in het ge-ding – en met

ons, met het ding zou zoiets als een weg kunnen opkomen. Geen ontsnappingsweg meer – *aber ein weiter Weg vielleicht?*

Heideggers *Über-Setzung* kan ‘aan’ Aristoteles iets zichtbaar maken, wat Aristoteles zelf niet zou kunnen zeggen. Hij – Aristoteles – spreekt vanuit de Griekse taal, niet er naar toe. Aristoteles noemt de *Aussage* een logos apophantikos, een legein, *vorliegenlassen*, dat iets laat verschijnen – ein weiter Weg. Deze zin niet als levenloos preparaat uit een leerboek van de logica. ‘Der Weg ist weit’ als ein auf einem langen, beschwerlichen Weg still vor uns hingedachter Satz. So wird der weite Weg – durch die apophansis erscheinend – *mit uns*, die wir ihn nach der Weise des logos als apophansis denken, *zusammengebracht*. (GA Band 79, 109f).

Je schrijf: De mens is op deze aarde een ‘tijdelijke’ gast, een passant. Dat de mens meer is dan dit, laat je voordracht zien (die dan niet meer een voordracht is).

Hartelijke groet

Robert